

apsolutnog zasnivanja na samoj sebi, upućuje je na ono drugo, na ono što filozofija mora uvijek iznova usvajati kao takvo [...]. Taj teološki korektiv filozofije mogao bi i danas samu filozofiju ponovo vratiti u prostor one otvorenosti, u kojoj svaka njezina odluka tek dobiva značenje slobode.« Pritom je – kao što i naslov knjige upućuje – Oslić na tragu onoga što je Ivan Pavao II. objavio u enciklici *Fides et ratio* pa stoga i ne začuđuje da se Oslić na ključnim mjestima poziva na tu encikliku.

Netko bi autoru možda mogao zamjeriti repetitivnost nekih problema, što je zapravo razumljiva posljedica pisanja knjige u formi zbirke članaka, no problemi kojima se Oslić u knjizi bavi sami su vrlo kompleksni tako da repeticija može biti samo od pomoći.

LUKA BORŠIĆ

Zbornik radova o 100. obljetnici rođenja Nikole Šopa, *RAD HAZU*, 493, *Razred za književnost, knj. 27 (ur. Miroslav Šicel), Zagreb, 2006, 379 str.*

Dvadesetsedma knjiga RADA u izdanju Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti (Razred za književnost) rezultat je Međunarodnog znanstvenog skupa o 100. obljetnici Šopova rođenja održanog u Zagrebu 18. i 19. studenog 2004. godine na kojem se okupio veliki broj kompetentnih i relevantnih poznavatelja djela Nikole Šopa (Jajce, 1904 – Zagreb, 1982) koji su, zahvaljujući različitim pristupima i iščitavanjem njegove pjesničke, prozne (Branimir Donat, »Tri okvira proza Nikole Šopa: mitsko, narodno i stvarno«), radio-dramske (Natka Badurina, »Pjesnikov povratak među smrtnike. *Pjesnikovi rasprodani prostori*«) te prevoditeljske (Stjepan Pavić, »Nikola Šop kao prevoditelj latinske poezije«) ostavštine pridonijeli boljem osvjetljenju i razumijevanju svevremene misli ovog metafizičkog pjesnika. Tako ga naime određuje Fedora Ferluga-Petronio, sveučilišna profesorica kroatistike u Udinama, autorica više studija i rasprava, organizatorica i sudionica domaćih i međunarodnih skupova o N. Šopu, naposljetku i autorica monografije *Kozmički svijet Nikole Šopa. Život i rad metafizičkog pjesnika* (prev. s tal. Lj. Hofman, Rijeka, 2005).

Izuzetna pjesnička ličnost 20. stoljeća, taj »siromašni sin« koji svoj životni pogled i pjesnički izričaj gradi na temeljnim porukama kršćanstva, uzimajući sv. Franju i Isusa za duhovne učitelje i uzore, osvježavajući se, zadržavši uvijek vlastitu originalnost, na istom izvoru s francuskim pjesnikom, prijateljem Francisom Jammesom (Cvijeta Pavlović, »Što je *žamizam* u pjesništvu Nikole Šopa«), već u prvim zbirkama (*Pjesme siromašnog sina, Isus i moja sjena, Za kasnim stolom, Tajanstvena prela, Od ranih do kasnih pijetlova* i dr.), obilježenima, kako ih u svojem

članku »Motivika prirodne sakralnosti i religiozne prostodušnosti u Šopovoj poeziji prvog razdoblja« vidi Drago Šimundža, motivima prirodne sakralnosti, religiozne prostodušnosti, vedrine i bukoličke sakralnosti, kroz meditacije nad pejzažom rod-nog kraja, slutnje tajnog života stvari i spoznaju da je vidljiv svijet tek odraz višeg, duhovnog svijeta otkriva svoj odnos prema ovozemaljskom i onozemaljskom.

Humanistički svjetonazor, pjesnički govor kojim propovijeda o duši svih stvari, ljubavi prema svim bićima i povezanosti svega stvorenoga (Nedjeljko Miha-nović, »Posestrimstvo stvari u svemiru«), duboka religioznost, duhovnost i preda-nost Bogu, a istovremeno i buntovnost vjernika kakav je bio Šop prepoznaje se u slavljenju prirode, isticanju skromnog života, materijalnog siromaštva i uzajamnosti (Božidar Petrač, »Ideja siromaštva i uzajamnosti u pjesništvu Nikole Šopa«), a za-tim u stvaranju vlastitog, antropomorfnog Isusa – Isusa kojem skida aureolu (*Isus sam u sobi*), kojeg ugošćuje, vodi krojaču (*Kuda bih vodio Isusa*), Isusa koji puši i čita novine (*Isus čita novine*), posjećuje krčme, ljuti se, duhovit je (*San magari*), ali i ironičan (Ivan Golub, »Šopov Isus«), što već ukazuje na dualizam ljudsko-bo-žansko, fizičko-metafizičko, tjelesno-bestjelesno, konačno-beskonačno, vremenito-bezvremeno koji će, trajno uprisutnjen u njegovu promišljanju, obilježiti cjeloku-pno stvaralaštvo Nikole Šopa.

»Pothvat« Reinharda Lauera u članku »Analiza pjesme – Nastanak prijevo-da« koji nakon detaljne tekstualne, strukturalne i semantičke interpretacije Šo-pove pjesme *Molitva da ne budem više pjesnik* prevodi pjesmu na njemački, želeći pritom unijeti što je moguće više sadržajnih i pjesničkih elemenata pjesme koju prevodi kako bi izbjegao opasnost da se prijevod prema originalu postavi kao origi-nal prema originalu; način ostvarenja, mjesto i uloga ironije, pitanja koja u članku »Nikola Šop i ironija« postavlja Višnja Machiedo; značenjska analiza motiva kruha kojom Francka Premk u prilogu »Poznati i nepoznati kruh kod Nikole Šopa« otkri-va dvostruko značenje: konkretan, materijalan kruh koji predstavlja uvjet čovjeko-ve zemaljske egzistencije, ali i nepoznat, nevidljiv kruh, simbol za ono duhovno, božansko u čovjeku, energiju koja svemu daje život; smrt koja, kako to pokazuju Eva Premk i Janez Premk u tekstu »Smrt u djelima Šopa i Strniše (na primjerima *Tremende*, 'spjeva groze i grohota' i mrtvačkog plesa *Ljudožderi*)«, poprima funk-ciju simbola mosta koji čovjeka vodi iz ništavnog, tjelesnog u duhovni svijet, a zatim se kao ženski lik javlja kao bludnica i svetica; imaginarni lik bake (*Smrt moje bake*, *Napuštena kuća*, *Tiha želja*, *Bakine naočari* i dr.) kao središnja tema članka Ljerke Hofman, »Baka u pjesmama Nikole Šopa« potvrđuju izazov pjesničke misli te tematski raznoliko, kompleksno i motivski bogato djelo Nikole Šopa. Unatoč navedenim odrednicama i različitim književnim oblicima izražavanja te jeziku ko-ji, ovisno o pjesničkim fazama (idilička, kozmička, astralna, mistička, nihilistička) ide od intimnog i razumljivog do apstraktnog i hermetičkog, Miroslav Palameta u članku »Nepomučen slijed Šopova pjesništva« (inače skraćenoj verziji doktorske disertacije *U potrazi za cjelovitošću*, objavljene u Sarajevu 1991. godine) ukazuje na »kontinuirani pjev« pjesnika prepoznatljiv u temi vremena, prostora, prolaznosti života, nepovratnosti prošlog, interesu za male, svakodnevne stvari, svakodnevicu malih ljudi, traganju za nedostižnim, trajnoj podvojenosti između osjetilnog i du-hovnog, konačnog i beskonačnog, osjećaju samoće i egzistencijalne izgubljenost.

»Pjesnik jeze postojanja«, kako ga u članku »Šop u oskudnom vremenu« naziva Željka Čorak koji je, čemu je nedvojbeno pridonijela i njegova progresivna bolest, dobro poznao i proživljavao tragičan osjećaj života, zagledavši se u ispraznost zemaljskog, otkriva Ljepotu. Prepoznajući tragove transcendentnog u imanentnom, on usmjeruje svoj pogled na sjene i osluškuje tajanstvenu tišinu predmetnosti (*Pred starinarnicom, Stara svjetiljka*), postajući čitačem božanskog govora. Vrebajući zagonetku pjesnik, »nezatni putnik« slijedeći šapat iz daljine premješta svoj jezik iz tvarnog u netvarni (Zvonimir Mrkonjić, »Jezik odzemljenja«) kako bi premostivši granicu materijalnog i duhovnog krenuo u potragu za onim postojanim i nepromjenljivim. Prijelaz iz nižeg svijeta materijalne predmetnosti u više, dematerijalizirane prostore Šop je ocrtao koristeći se motivom dima, dominantnim u ciklusu pjesama u prozi *Predavanje o dimovima*, koje Tonko Maroević u članku »Uspinjanje dimovima. Prilog čitanju pjesničke proze *Predavanje o dimovima*« čita kao »prijevoj iz doline mladosti prema visokom zraku kozmičkih vizija«. U svakodnevnim kontemplacijama nad stvarima učenik, kako se naziva, redovit polaznik božanskih predavanja, napuštajući u svojim mislima fizičku razinu i prekoračujući prag vrata koji dijeli ljudski i božanski, zemaljski i duhovni svijet, započinje, vođen željom za otkrivanjem tajne svemira i čovjekova mjesta u njemu, svoju nebesku pustolovinu.

Vjerujući da »pjesnikovo mjesto u ovom svijetu treba biti mjesto šutnje«, da se tek tišinom putuje svemirskim prostorima, Šop, približavajući se u svojim pjesničkim vizijama sve više »blizini koju čini beskraj udaljenosti«, prazninama i stankama između stihova i redaka, »ispunjenim prazninama« pokušava dosegnuti ono Najviše, metafizičko ništa koje se spoznaje šutnjom (Dean Slavić, »Ispunjene praznine u Šopa, Montalea, Eliota i Trakla«).

U Šopovoj pjesničkoj eksplikaciji stanovišta o prožimanju nižeg, materijalnog, nesavršenog i višeg, inteligibilnog svijeta, njegovom govoru o povezanosti čovjeka i Boga, zaokupljenosti temeljnim egzistencijalnim pitanjima, nastojanju za otkrivanjem tajne koja prožima svijet, smisla svijeta i postojanja, za dohvaćanjem Istine, onog Sve-Jednog, njegovu »gledanju« koje se odvija na granici sna i jave (ciklus pjesama *Sanjači*), kao i želji za povratkom u prvotno savršeno jedinstvo u kojem se ne naziru razlike između neba i zemlje, Stvoritelja i stvorenog (Šopov doživljaj rodnog bosanskog kraja kao dijela koji se nije odvojio od izvorne cjelovitosti osnovna je tema članka »Šopove bosanske sinehije« koji potpisuje Drago Štambuk), misaonim naporima u »osvajanju kocke« i kugle, geometriziranog svemira u kojemu se nalazi Um (*Osvajanje kocke, O kugli*) prisutni su elementi stare antičke, Heraklitove i pitagorejske filozofije (Ljerka Schiffler, »'Smrt je sve što gledamo budni': Tragom filozofijske misli Nikole Šopa«), zatim platoničke, neoplatoničke, srednjovjekovne te gnostičke i hermetičke tradicije što neosporno omogućuje čitanje Šopova djela kao filozofije u stihovima.

Imaginarna, spekulativna kreacija svemira pjesničkog astronauta, osvajača svemira (*Kučice u svemiru, Svemirski pohodi, Astralije*), čovjeka koji traga za onim božanskim koje naslućuje u materijalnoj predmetnosti (Daniel Načinović, »Šop – izazov pjesničke astronautike«), kao i konceptualna veza između pjesničkog svemi-

ra Nikole Šopa i znanstvenog modela Alberta Einsteina te spoznaje moderne fizike koje se prepoznaju u podlozi Šopova metafizičkog pjesništva (Tomislav Petković, »Pjesnički svemir Nikole Šopa i Einsteinov model svemira«) podsjećaju nas na često zaboravljaju, a u povijesti mišljenja ponekad i osporavanu povezanost pjesništva, filozofije i znanosti, mašte i razuma.

Izražavajući svoj negativan stav spram tehničkog progresa (*Molitva da svi imaju posla, Žudnje za dobrim pastinom, Molitva da ni volovi ne ostanu bez posla, Noć posljednjih zanatlija*) koji dovodi do podčinjavanja duhovnog materijalnom, dehumanizacije, prekida veze između čovjeka i prirode, remeti etičku i socijalnu ravnotežu u svijetu, i najavljujući doba kada će zemljom vladati stranci – napola ljudi napola strojevi, Šop se svrstava u onu liniju mislilaca i umjetnika poput Eliota, Rilkea, Hessea, Heideggera, Jammesa, Gehlena koji su, pribijavajući se vremena u kojem će se svijet svesti na puku materijalnost, a čovjek postati rob stroja, upozoravali na opasnost tehnike i industrijske civilizacije (Krešimir Nemeč, »Šopova kritika civilizacije stroja«).

Pokušaji osvajanja najviših i najudaljenijih vrhova, pjesničko putovanje transcendentnim, hod nebeskom cestom i izleti do ruba svemira gdje je tišina najglasnija završavaju pjesnikovim povratkom u zemaljski, konačni prostor. Unutarnja borba pjesnika, o čemu već svjedoče i Šopova, u petrarkističkoj maniri pisana, ljubavna pisma upućivana Divni Denković (Luko Paljetak, »Epistularni ljubavni kanconijer Nikole Šopa«), želja za smirivanjem i spoznajom, ali i istovremena nemogućnost smirivanja osjetilnih strasti, razapetost između tjelesnosti i duhovnosti, rastrganost između žudnje i čiste ljubavi te konačno potpuno prepuštanje erosu (Fedora Ferluga-Petronio, »Eros i sublimirani eros u poeziji Nikole Šopa«) onemogućuju Šopu cjelovit prijelaz u prostor s one strane kontemplacije, ostavljajući ga na razmeđu između zemaljskog i nebeskog (*Jer ako zakasnite, Nebeske ložnice, Tremenda, Nova ars amandi* i dr.). Napušten od Učitelja koji je izgubio strpljenje s učenikom, Zemnikom kojemu je »oslabio sluh za slušanje beskonačnosti«, pjesnik uviđa uzaludnost svojih misaonih pokušaja da duhovnim okom vidi, spozna ono iznad, ono preko ljudskog, da prijeđe granicu te dohvati i spozna Istinu i Ljepotu što ga napsljetku dovodi i do pitanja o upitnosti smisla postojanja i nade (*Dok svemiri venu, Propast rubova*).

Posljednja dva priloga, pisana u obliku osobnih prisjećanja, jesu »'U svakom filmu najbolji je kraj'. Moje djetinjstvo uz pjesnika Nikolu Šopa« Adriana S. Kostreća, Šopova unuka, danas urednika jedne njemačke državne radio-televizije koji budi svoje uspomene iz dana djetinjstva i mladosti (prvi susret s djedom Nikicom, djedovo učenje o Bogu i duši, selidba u Voćarsku ulicu, pjesnikovo zdravstveno pogoršanje) i »Tajanstvena prela. Sjećanja u povodu 100. godišnjice rođenja Nikole Šopa«, »zapisi« Višnje Stahuljak, Šopove susjede u tadašnjoj Gospodarskoj cesti, danas Mesićevoj ulici, o divnom prijateljstvu u kojemu se svaki susret s pjesnikom pretvarao u »gozbu duha«.

Zbornik radova o Nikoli Šopu nesumnjivo je rasvijetlio lik i djelo pjesnika kojemu je posvećen, no njegova prava vrijednost leži u potvrđi trajno prisutne misli Nikole Šopa, izazova pjesništva koje uvijek iznova poziva na čudesno putovanje,

otvarajući tako put i dajući nove poticaje za daljnja čitanja opsežnog književnog ostvarenja pjesnika čija potraga ostaje vrijediti kao snažna i bezvremena poruka.

ŽELJKA METESI

Nevenka Videk, Tri stoljeća s pjesnikom Brata Sunca: Franjo Asiški u hrvatskome pjesništvu i prozi od 16. do 18. stoljeća, Disput, Zagreb, 2006, 266 str.

Knjiga autorice Nevenke Videk predstavlja književnopovijesni pregled obradā motiva svetog Franje Asiškog od 16. do 18. stoljeća u hrvatskoj književnosti. Specifičnost ove analize jest isticanje lika i misli svetog Franje Asiškog kao veze između vremenski, žanrovski i jezično različitih aspekata hrvatske književnosti. Autorica prodire svojom analizom u književnu povijest u potrazi za motivima Franje Asiškog, odnosno za njegovim idejama koje ostaju inspirativne kroz nekoliko različitih književnih i stilskih razdoblja, od srednjovjekovlja do prosvjetiteljstva. Tim svojim nastojanjem pokazuje širinu utjecaja misli Franje Asiškog na hrvatsku književnu tradiciju, ali i na hrvatsku kulturu općenito. Kako se radi o motivu koji nije karakterističan za stilska razdoblja od 16. do 18. stoljeća (humanizma i renesanse, baroka), koja su zahvaćena analizom u ovoj knjizi, te koji ne predstavlja temeljni motiv i okosnicu neke nove stilske epohe, u knjizi se obrađuju i neki manje poznati hrvatski književnici i pjesnici, među kojima postoje razlike kako u jeziku, pristupu temi, tako i u stilu.

U uvodnom dijelu navode se temeljne postavke analize, sažeto izložene u sljedećim autoričnim iskazima: »Analiza tiskane i dijelom rukopisne književne građe 16.–18. st. usmjerena je na traženje prisutnosti i utjecaja djela i nauka Franje Asiškog u pjesništvu i prozi, posebice u nekim žanrovima izrazito nabožno-poučnog usmjerenja, te se bavi tekstovima u kojima su ti utjecaji prepoznatljiviji u formalnom, tj. poimeničnom spominjanju njegova imena, djela ili nauka, u bliskosti svjetonazora ili u izravnom (franjevačkom) nadahnuću njegovim idealima, osobnošću, načinom života i djelovanja. Također, promatraju se i tekstovi u kojima su utjecaji prisutni u prijevodima, citiranju ili slobodnim tumačenjima Svečevih pravila, ili pak u posrednom obliku, tj. u nasljedovanju franjevačke književnoumjetničke tradicije preko djela drugih franjevačkih pisaca« (str. 19). Autorica u svojoj analizi nastoji pokazati da je unutar književne tradicije od 16. do 18. stoljeća utjecaj lika i misli Franje Asiškog prema opsegu tekstova, kao i prema razini prisutnosti svečeva lika u njima bio velik. To nije iznenađujuće s obzirom na to da se radi o jednom od poznatijih katoličkih svetaca, koji je usto i osnivač reda franjevaca, ali koji je jednako tako svojom porukom nadahnutom evanđeljem ostao prepoznatljiv do danas. Lik